

MARIUSZ Z. JĘDRZEJKO
TOMASZ BIAŁAS • ZBIGNIEW STAŚCZAK

NARKOTYKI **DOPALACZE** **NOWE ŚRODKI** **PSYCHOAKTYWNE**

Co warto wiedzieć?
Jak chronić dzieci i młodzież?

NARKOTYKI
DOPALACZE
NOWE ŚRODKI
PSYCHOAKTYWNE

Co warto wiedzieć?
Jak chronić dzieci i młodzież?

MARIUSZ Z. JĘDRZEJKO
TOMASZ BIAŁAS • ZBIGNIEW STAŚCZAK

NARKOTYKI
DOPALACZE
NOWE ŚRODKI
PSYCHOAKTYWNE

Co warto wiedzieć?
Jak chronić dzieci i młodzież?

Warszawa 2018

Recenzenci:

dr hab. prof. PRz Eugeniusz Moczuk – Politechnika Rzeszowska
ks. prof. dr hab. Stefan Radziszewski – Wyższa Szkoła Handlowa w Radomiu
dr hab. prof. AJD Irena Motow – Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie

Wydawcy:

Oficyna Wydawnicza ASPRA
(ASPRA-JR F.H.U.)
ul. Dedala 8/44, 03-982 Warszawa
tel./fax (22) 870 03 60
e-mail: oficyna@aspra.pl
www.aspra.pl

Centrum Profilaktyki Społecznej –
Oficyna Wydawnicza von Velke
tel. +48 602 100 020
e-mail: mariusz@cps.edu.pl
www.cps.edu.pl

ISBN 978-83-7545-829-9

ISBN 978-83-947984-8-2

Rada Programowa Oficyny Wydawniczej von Velke:

prof. zw. dr hab. Zdzisław Kosyrz, prof. dr hab. n. med. Ewa Florek,
ks. dr hab. Roman Sieroń, ks. dr hab. Stefan Radziszewski,
dr hab. n. med. Agnieszka Saracen, dr hab. Mariusz Jędrzejko,
dr hab. Urszula Dudziak, dr Marzena Netczuk-Gwoździwicz, dr Adam Szwedzik,
dr Mirosław Rewera, dr Dariusz Sarzała, dr Tomasz Safjański, dr Jan Malinowski,
dr Danuta Morańska, dr Roman Solecki, mgr Agnieszka Taper, mgr Kaja Kasprzak

Zespół stałych recenzentów wydawniczych:

prof. dr hab. Stanisław Jarmoszko, dr hab. prof. AJD Irena Motow,
dr hab. prof. UZ Mirosław Kowalski, dr hab. prof. PRz Eugeniusz Moczuk,
dr hab. prof. AB Marek Walancik, dr Sylwester Bębas, dr Wojciech Piestrzyński,
dr Tomasz Safjański

Redaktor statystyczny: Zbigniew Stańczak

Redaktor angielskojęzyczny: Angelika Konieczna, Kaja Kasprzak

Redaktor niemieckojęzyczny: Natalia Kuziak

Skład i łamanie, projekt okładki: Iwona Adamus

Zdjęcie na okładce: © Photographee.eu/Fotolia

**Umieć wybierać, weryfikować i porównywać –
to najlepsze umiejętności ochronne**

Spis treści

Słowniczek	9
Mariusz Z. Jędrzejko · Tomasz Białas	
Od Autorów	13
Wprowadzenie. Wielki świat używek i uzależnień – dlaczego edukacja i profilaktyka są tak ważne?	19
Mariusz Z. Jędrzejko · Zbigniew Stańczak · Tomasz Białas	
Pułapka legalności i nielegalności	22
Rozdział 1.	
Dorastanie, czyli „buzujące” ciało i mózg – potencjały i ryzyka	53
Mariusz Z. Jędrzejko	
Rozdział 2.	
Co to są narkotyki i dopalacze?	71
Mariusz Z. Jędrzejko · Zbigniew Stańczak	
2.1. Co różni narkotyki od dopalaczy?	72
2.2. Narkotyki „twarde” i „miękkie”, czyli mity, mity, mity... ..	76
Rozdział 3.	
Narkotyki i dopalacze w Polsce	79
Mariusz Z. Jędrzejko · Zbigniew Stańczak	
3.1. Narkotyki w Europie i na polskim rynku. Co warto wiedzieć?	82
3.2. Jeszcze trochę liczb	88
3.3. Skąd nastolatki pozyskują narkotyki?	93
Rozdział 4.	
Mechanizmy uzależnienia – od eksperymentu do ciężkiej choroby	97
Mariusz Z. Jędrzejko	

4.1. Dlaczego się uzależniamy?	99
4.2. Psychologiczne aspekty i mechanizmy uzależnienia	109
4.3. Konsekwencje uzależnienia od narkotyków	112
Rozdział 5.	
Tworzenie popytu – przestępczość narkotykowa – czyli jak to dociera do naszych dzieci?	121
Mariusz Z. Jędrzejko · Zbigniew Stańczak	
5.1. Przestępczość narkotykowa w Polsce	132
Rozdział 6.	
Jak chronić dzieci i nastolatki przed narkotykami? Dlaczego warto rozmawiać o trudnych sprawach?	139
Mariusz Z. Jędrzejko	
6.1. Zasady, które kształtują	154
Rozdział 7.	
Jak rozpoznać zagrożenia i zachowania narkotykowo-dopalaczowe? Zasady i bezpieczeństwo	165
Mariusz Z. Jędrzejko	
7.1. Co warto wiedzieć?	173
7.2. Niechemiczne testy narkotykowe	179
7.3. Czy warto używać testów chemicznych?	184
Rozdział 8.	
Narkotyki i dopalacze – ważne wskaźniki	185
Mariusz Z. Jędrzejko	
8.1. Narkotyki i dopalacze – ważne wskaźniki	187
8.2. Ważne informacje o wybranych narkotykach	194
Rozdział 9.	
Jeszcze raz o dopalaczach – co powinniśmy wiedzieć?	199
Tomasz Białas · Mariusz Z. Jędrzejko	
9.1. Stare i nowe narkotyki	199
9.2. Nowe substancje psychoaktywne – dlaczego Mocarz jest niebezpieczny?	214
9.3. Jak i gdzie młodzi ludzie kupują dopalacze?	216
9.4. Najpopularniejsze grupy nowych substancji psychoaktywnych	220
9.5. Sposoby przyjmowania dopalaczy	229
9.6. Przegląd najpopularniejszych nowych substancji psychoaktywnych w Polsce	231
Rozdział 10.	
Czynniki ochronne. Dlaczego w świecie ryzyka narkotykowo-dopalaczowego warto mieć duchowe dzieci?	259
Mariusz Z. Jędrzejko	
Bibliografia	267

Słowniczek

MARIUSZ Z. JĘDRZEJKO · TOMASZ BIAŁAS

Drogi Czytelniku i Czytelniczko, chociaż staraliśmy się, aby nasza publikacja była jak najłatwiejsza w czytaniu, trudno było nam uniknąć definicji i pojęć ściśle naukowych. Jeśli nawet narkotyki i dopalacze znamy głównie jako problem medyczno-społeczny, to jest to również (a właściwie przede wszystkim) problem naukowy, ze szczególnym naciskiem na aspekt toksykologiczny i psychologiczny. To znaczy, że bez nauki, szerokiej wiedzy, badań, studiów i analiz nie jesteśmy w stanie go opanować i skutecznie rozwiązać. Dzieje się tak dlatego, że nowe narkotyki podlegają nieustannym modyfikacjom – każdego roku mamy ich ponad 400. Oznacza to również, że w spotkaniu z konsekwencjami używania tych substancji i uzależnieniami WARTO zaufać tym, którzy się na tych zjawiskach znają. To ważne. Gdy u naszych pociech pojawia się grypa, wysypka, gdy kaszlą i kichają, nie wahamy się pójść do specjalisty, lekarza, skorzystać z fachowej porady farmaceuty. Czy zauważyliście, że tak nie jest przy uzależnieniach? Włączają się wtedy wstyd, strach, obawa przed stygmatyzowaniem, nieracjonalne wyjaśnienia. Tymczasem uzależnienie to CHOROBA. Powiedzmy od razu – niewyleczalna, ale zaleczalna, co oznacza, że dysponujemy szerokim pakietem działań pozwalających na jej pokonanie do tego stopnia, aby człowiek mógł realizować swoje cele – uczyć się, żyć między innymi, uprawiać sport, pracować, być tatą, mamą, bratem, kolegą. Aby to wszystko zrozumieć, zapobiegać problemowi, a w sytuacji trudnej dać sobie radę, potrzeba ROZWAGI, SPOKOJU, WIEDZY I STANOWCZOŚCI.

Spotkacie zatem w pracy pojęcia rzadko używane w życiu codziennym. Aby było łatwiej przez nie przejść, spróbujemy je na wstępie wyjaśnić:

- 1 **narkotyki** – to substancje zaburzające pracę ośrodkowego układu nerwowego, w wyniku czego odbiera on nieprawidłowo bodźce ze świata zewnętrznego – mówiąc wprost, zaburzone są słuch, wzrok, mowa, dotyk–ból. Tym samym ktoś po narkotykach nie jest w stanie oceniać sytuacji w takim wymiarze rzeczywistym; w węższym, formalnoprawnym rozumieniu to środki odurzające i substancje psychotropowe, podlegające odpowiedzialności karnej;
- 2 **ośrodkowy układ nerwowy (OUN)** – to najważniejsza część naszego mózgu, swoisty komputer zarządzający wszystkimi funkcjami naszego ciała. Jeśli OUN jest zaburzony, popełniamy błędy lub narażamy się na ryzyko niewłaściwych decyzji i reakcji, chorób, zaburzeń, błędnych decyzji;
- 3 **nowe substancje psychoaktywne (NSP)** – to generacja nowych narkotyków o bardzo dużej sile działania, wysokim ryzyku zatruć i śmiertelności; mogą być nawet 1000 razy silniejsze od klasycznych narkotyków, takich jak marihuana czy heroina; leczenie zatruć NSP i uzależnień od nich jest dużo trudniejsze niż w przypadku tzw. klasycznych narkotyków;
- 4 **dopalacze** – to produkty zawierające w składzie nowe substancje psychoaktywne, np. Mocarz. Dopalacz to baza zawierająca nową substancję – może nią być klasyczny narkotyk, np. marihuana;
- 5 **uzależnienie** – to stan organizmu będący jego „przyzwyczajeniem się” do narkotyków (dopalaczy); ten mechanizm jest tak silny, że osoba uzależniona nie jest w stanie samodzielnie uwolnić się od narkotyku; ta siła jest przemożna, a wychodzenie z problemu uzależnienia wymaga leczenia i wsparcia przez ekspertów;
- 6 **zaburzenia** – to wynik działania narkotyków (NSP) na organizm człowieka – mogą mieć charakter somatyczny (ciało) lub/i psychiczny (psychika); zaburzenia po użyciu narkotyku mogą być jednorazowe, mogą się powtarzać lub mieć charakter trwały, nieuleczalny;
- 7 **eksperymentowanie** – to model używania narkotyków w sposób incydentalny, w określonych sytuacjach i kontekstach (jest to najczęstszy model przyjmowania substancji psychoaktywnych); do eksperymentów dochodzi najczęściej w okresie wakacyjnym oraz w weekendy;
- 8 **czynniki ryzyka** – wszystko to, co może skutkować używaniem narkotyków przez dziecko i nastolatka; mogą to być konkretni ludzie, konkretne sytuacje oraz konteksty społeczne funkcjonowania młodego człowieka (dokładnie to w pracy wyjaśniamy); warto o tym poczytać, gdyż sięganie po narkotyki nigdy nie jest bezprzyczynowe;
- 9 **czynniki ochronne** – to jest to, co chroni dziecko i nastolatka przed sięganiem po narkotyki i podejmowaniem zachowań ryzykow-

- nych; najważniejszym czynnikiem ochronnym jest wychowywanie dziecka zgodnie z normami, zasadami i regułami społecznymi;
- 10 **wychowanie** – to zespół złożonych zabiegów (rodziców, wychowawców, szkoły) zmierzający do tego, aby dziecko i nastolatek umieli funkcjonować w społeczeństwie, zgodnie z jego zasadami i normami; wychować to znaczy nauczyć żyć mądrze, tak aby życie trwało jak najdłużej, w zgodzie z innymi i naturą; wychowanie musi mieć swoje fundamenty, mocne podstawy – dla nas są nimi Dekalog oraz uniwersalne humanistyczne ideały człowieka;
 - 11 **profilaktyka** – to zespół działań dostarczających dziecku i nastolatkowi wiedzy o tym, co ryzykowne i szkodliwe, oraz umiejętności mądrego postępowania w sytuacjach trudnych; najważniejszymi profilaktykami są mama i tata;
 - 12 **darknet** – to ukryta dla większości wyszukiwarek część Internetu. Funkcjonujące tam portale, fora, sklepy i anonimowe strony internetowe mają w domenie rozszerzenie .onion; ten obszar Internetu jest polem intensywnego działania przestępców, w tym handlarzy narkotyków i dopalaczy. Logowanie w darknecie odbywa się za pomocą specjalnej wyszukiwarki, np. TOR;
 - 13 **DXM (dextrometorfan)** – to substancja używana w lekach przeciwkaszlowych. Używany w dawkach przekraczających zastosowanie medyczne wywołuje reakcje narkotyczne: halucynację, depersonalizację, niezborność ruchową, zaburzenia równowagi, opóźnione reakcje. Przedawkowanie może spowodować śmierć na skutek depresji układu oddechowego;
 - 14 **adolescencja (dojrzewanie)** – to specyficzny co do przebiegu okres rozwojowy człowieka datowany między 11–12. a 21. rokiem życia. Charakteryzuje się gwałtownymi przemianami psychofizycznymi prowadzonymi – pod koniec adolescencji – do ukształtowania osobowości i zdolności dawania nowego życia. Ten czas wymaga od rodziców działania spokojnego, ale stanowczego, wyjaśniania zasad, norm oraz uczenia reguł. Dla dzieci i młodzieży jest to czas trudny, szczególnie w fazie przemiany dziewczynki w kobietę i chłopca w mężczyznę. Młodzi ludzie w okresie adolescencji cechują się nadmierną emocjonalnością oraz chwiejnością emocji;
 - 15 **Research Chemicals (RC)** – to ukryta forma sprzedaży nowych substancji psychoaktywnych (dopalaczy), zwykle w czystej postaci, jako odczynników do badań chemicznych;
 - 16 **sole piorące** – to potoczna, slangowa nazwa syntetycznych substancji psychostymulujących (katynonów), działających podobnie jak amfetamina czy kokaina.

Od Autorów

Niespełna pół roku temu wydaliśmy pierwszą wersję naszej (wtedy poradnikowej) publikacji, która znalazła już ponad trzy tysiące odbiorców i czytelników. W tym czasie otrzymaliśmy wiele e-maili i telefonów podkreślających, jak ważna jest edukacja młodych ludzi w obszarze profilaktyki narkotykowo-alkoholowej. W tym samym czasie doszło w Trzebiatowie (zachodniopomorskie) do wielkiej tragedii – na skutek bezmyślnego działania 18-letniego dealera dopalaczy kilkunastu młodych ludzi ciężko zatrąło się nowymi substancjami psychoaktywnymi. Kilkoro przez wiele tygodni walczyło o życie. Wiemy już także, że ów dealer rozprowadził w Polsce kilkadziesiąt pakietów tych dopalaczy, co dla potencjalnych użytkowników generuje ogromne zagrożenia zdrowotne. To wydarzenie oraz wykrywanie przez Sanepid nowych substancji psychoaktywnych zawartych w dopalaczach podkreśla konieczność nieustannej profilaktyki i edukacji wobec tego realnego zagrożenia.

Zdarzenia takie jak w Trzebiatowie i lipcowe (2018) zatrucia nastolatków w pomorskim Wałczu zbiegły się w czasie z trwającą kilka miesięcy modyfikacją przepisów prawa dotyczących dopalaczy (NSP). Od sierpnia 2018 roku status prawny nowych substancji psychoaktywnych będzie identyczny jak tzw. klasycznych narkotyków. Dotyczy to nie tylko listy 29 NSP, ale całych grup tych substancji, a ewentualne modyfikacje składu nie będą już chronić producentów przed odpowiedzialnością karną. To samo dotyczyć będzie także dealerów tych środków.

Mamy oczywistą satysfakcję, że parlament dokonał tych sugerowanych od lat zmian, a jedynie gorzko możemy zapytać: czy musiało to trwać aż tak długo?

Czytając napływającą do naszego Centrum korespondencję, dostrzegaliśmy dwie wspólne dla niej cechy:

- dopalacze docierają do niemal każdej części naszego kraju, przede wszystkim poprzez zmasowaną sprzedaż internetową;
- znacząca część nauczycieli, wychowawców i rodziców czuje się bezradna wobec tego nowego wyzwania i oczekuje wsparcia w zakresie wiedzy i umiejętności metodycznych związanych z postępowaniem w sytuacjach krytycznych.

Ważnym sygnałem z tej korespondencji jest podkreślanie przez nauczycieli, pedagogów i psychologów, że kluczowym problemem nastolatków jest nie tyle nagminne używanie narkotyków, ile wczesna inicjacja alkoholowa oraz beztrzeskie podejście do eksperymentów narkotykowych. Tę ważną uwagę oddają słowa pedagoga z Belska Dużego:

PEDAGOG W GIMNAZJUM, BELSK DUŻY¹:

Młodzi ludzie mają ciągle łatwy dostęp do alkoholu, a część z rodziców nie rozumie, że wiek 18 lat nie jest progim „wolności alkoholowej”. Przekonanie, że dowód osobisty czyni dorosłym, jest po prostu rujnującym jego zdrowie. Młodzież nie wynosi z domów asertywności wobec alkoholu, nie słyszy o jego szkodliwości. Z mojej praktyki jednoznacznie wynika zależność – im szybciej nastolatek sięga po alkohol, tym większe ryzyko, że spróbuje narkotyków lub dopalaczy.

Problem, który sygnalizuje Pani Ewa, jest realny, dotyczy w każdy weekend kilkudziesięciu tysięcy młodych ludzi. Nastolatki, zafascynowane „przygodami” z marihuaną niektórych gwiazd popkultury lub celebrytów, nie rozumieją, iż to, co dla starszych osób może być tylko (aż!) szkodliwe, dla młodych organizmów może być tragiczne. I nie jest to straszanie. Wielokrotnie na stronach naszego opracowania będziemy podkreślali tezę o wyjątkowej szkodliwości narkotyków (w tym marihuany) i dopalaczy dla młodych, niedojrzałych organizmów.

Ale w tym samym czasie otrzymaliśmy również zatrważające informacje o rozbiciu przez Centralne Biuro Śledcze Policji kilku dużych gangów narkotykowych sprzedających bardzo silne dopalacze. Głupota i beźmyślność ich członków omal nie zaprowadziła na próg śmierci kilkudziesięciu osób. Sądzymy, że w 2018 roku takich przypadków będzie więcej. Czy straszymy, przesadzamy? Nie – to wynik realnej oceny sytuacji zagubienia wielu ludzi: i tych, co dopalacze i narkotyki sprzedają, i tych, co je zażywają.

¹ Wszystkie cytaty pochodzą z wywiadów przeprowadzonych przez autorów w okresie grudzień 2017–marzec 2018 roku (pisownia oryginalna).

EKSPERT TOKSYKOLOGII, DR N. MEDYCZNYCH, WARSZAWA:

Dla przeciętnego czytelnika może to być skomplikowane. Narkotyki, dopalacze, NSP, środki odurzające, substancje psychotropowe. Narkotyki to termin odnoszący się do substancji znanych, umieszczonych w międzynarodowych klasyfikacjach jako środki zabronione prawem. Niektóre z nich pod ściśle określonym rygorami są stosowane medycznie, np. morfina. Dopapalacze to po prostu nowa generacja narkotyków, wyprzedzająca regulacje prawne w celu uniknięcia odpowiedzialności karnej. NSP to ta część dopalaczy, która ma właściwości psychoaktywne. Nowym dopalaczem jest Spike, wyglądający dokładnie tak samo jak marihuana, bo z niej powstaje. A NSP to syntetyczne kannabinoidy, jakimi marihuana jest spryskiwawa. Dla nauczycieli, rodziców istotne powinno być jedno – dopalacze są śmiertelnie niebezpieczne.

Kiedy będziecie Państwo czytali tę publikację, wielokrotnie pojawi się taka oto myśl: „to już gdzieś było, chyba o tym czytałem/czytałam”. Tak to prawda, tak będzie w rzeczywistości i jest to zamierzone. Właśnie dlatego w wydaniu drugim dodajemy kolejny rozdział porządkujący i systematyzujący – taką mamy nadzieję – wiedzę o narkotykach i dopalaczach. Jego powstanie było możliwe dzięki wiodącej w nim roli eksperta Głównego Inspektoratu Sanitarnego pana Tomasza Białasa. Pozwoliło to na przedstawienie czytelnikom wiedzy najnowszej oraz precyzyjny opis substancji, które są oferowane na rynku substancji nielegalnych.

Zawiłość materii narkotykowo-dopalaczowej oraz jej konsekwencje wymagają, aby sprawy najważniejsze powtórzyć – innymi słowami, w różnych kontekstach, z innej perspektywy, dla lepszego zapamiętania i zrozumienia. To tak jak w wychowaniu – o tym co szczególnie ważne mówimy naszym dzieciom wielokrotnie: 6. raz, 19. raz, a później znowu po raz 66. Przypomnijcie sobie własne słowa; „Kasiu, no ile mogę tobie powtarzać”, „Tomku, przecież już tyle razy mówiłem”. Niestety wszystkie Kasiu i wszyscy Tomkowie wymagają powtarzania, przypominania – taka ich natura, specyfika. I nie wynika to z ich złośliwości, braku szacunku, chęci czynienia na przekór rodzicom i wychowawcom. Po prostu dopiero się uczą, potrzebują ważne rzeczy dobrze przyswoić, w ich głowach „biegają” tysiące informacji, słabiej analizują, prawie nie syntezują – obserwują, słuchają, patrzą i zapamiętują.

Niestety nasze dzieci ZA DUŻO widzą i słyszą. I nie myślcie, że używając takiej tezy, jesteśmy ze „średniowiecza”, że nie rozumiemy nowoczesności. „Podawanie świata” musi odbywać się w zgodzie z możliwościami poznawczymi i rozumowymi dziecka, z fazami jego rozwoju. To, co dla nas

jest oczywiste, dla dziecka może być pułapką, nasze odróżnianie DOBRA od ZŁA, PRAWDY od FAŁSZU jest nieporównywalnie sprawniejsze od tego, co potrafią nasze dzieci.

Jeśli zatem powtarzamy ważne informacje, to będzie to wciąż ta sama wiedza, lecz ujęta w różnych kontekstach sytuacyjnych i problemowych. Powtarzamy to, co najważniejsze i kluczowe dla zrozumienia problemu, odpowiedniego zareagowania, stosownego podejścia oraz świadomości, jak wiele zależy od rodziców, pedagogów i psychologów szkolnych, nauczycieli i wychowawców.

W zaproponowanym modelu publikacji pragniemy także zwrócić waszą uwagę na specyficzne cechy rozwoju od dziecka do dorosłości. Musimy zatem przyjąć, że ludzie młodzi pomimo wysokiego wzrostu i niespożytej energii po prostu dopiero się uczą, potrzebują zatem ważne rzeczy dobrze przyswoić w taki sposób, aby właściwie reagować na „kolorowe pokusy” ponowoczesności.

**PEDAGOG SPOŁECZNY, DR HAB., NAUCZYCIEL AKADEMICKI,
RADOM:**

Gdy widzę męża celebrytki, który swojej żonie piosenkarce daje krzak konopi indyjskich, mam przed sobą ludzi zepsutych moralnie, świadomie łamiących prawo. Dziecko może widzieć „wyzwoloną gwiazdę”, której wszystko wolno, ma większe prawa i nie podlega regułom społecznym. Gdy widzę muzyka drącego Biblię i nawołującego do legalizacji narkotyków, to jest to dewiant w rozumieniu socjologii dewiacji. Dla pogubionego nastolatka może to być ktoś szokująco ekscentryczny.

Ale są też inne przyczyny, które świetny psycholog i profilkatyk ks. dr Marek Dziewiecki określa jako relatywizm czasów współczesnych. Co przez to należy rozumieć?

Do młodych ludzi dociera coraz częściej przekaz współczesnej skrajnie liberalnej kultury konsumpcji – żyj, jak się da, jak szybko się da, zaglądamy wszędzie, bo drugi raz możesz nie mieć takiej szansy. Te działania wspierane są przez (anty)kulturę środowisk nieakceptujących wychowania moralnego i moralności według kryteriów, które dla nas są bliskie. Prawda jest dla nich chwilowa, wartości zmienne, postawy chybottliwe, prawo relatywne. To niektóre postacie bohemy artystycznej, show-biznesu, mediów, celebryci, pogubieni dziennikarze i aktorzy, a także aspirujący do roli gwiazd współczesności politycy. To od nich nastolatki słyszą o potrzebie legalizacji marihuany, jej leczniczych właściwościach, dostają podpowiedzi podważające normy prawne i moralne.

PEDAGOG SPOŁECZNY, DR HAB., NAUCZYCIEL AKADEMICKI, RADOM:

Narkotyki i dopalacze są częścią szerszego rynku destrukcji. Tworzy go wszechogarniający młodzież alkohol, e-papierosy, presja na używanie substancji pobudzających, skrajna seksualizacja wizerunku, pornografia, bezmyślna promocja suplementów diety, presja na konsumpcyjny model życia. To wszystko ma odciągnąć ludzi od refleksji nad życiem, a w konsekwencji zapewnić sterowalność ludźmi.

TERAPEUTKA UZALEŻNIEŃ, PSYCHOLOG KLINICZNY, WARSZAWA:

Osoba uzależniona od narkotyków posiada ograniczone możliwości sterowania swoim życiem. Jest podatna na wpływy, a choroba zmienia hierarchię jej celów życiowych – tym numerem jeden jest zaspokojenie głodu narkotykowego. Dealerzy doskonale o tym wiedzą, bo jest to ich cel.

Powtarzamy, tak samo jak wy będziecie to powtarzać swoim ukochanym pociechom, uczniom (nierzadko „załamani”, że tak słabo to przyjmują, że stawiają opór i kontestują), że nie wszystko muszą zrobić, choć tak czyni idol sceny muzycznej, że nie muszą powtarzać bajek o „medycznej marihuanie”, nie muszą próbować czegoś, co proponuje o.szoszka 23, almagyna 3456, paligłup1 lub koraodramony. Nie przejmujcie się tym, co w tej niełatwej pracy będą o was mówić, jak i gdzie was zhejtują lub zmemują – **PO PROSTU RÓBCIE SWOJE**. Przekazujcie rzetelną wiedzę, mówcie prawdę, obalajcie mity, nie bójcie się „poprawności politycznej” i nowych celebryckich trendów. Jeśli nastolatki będą się z wami sprzeczać, mówić bajki o „lecniczej marihuanie”, Kalifornii nad Wisłą, czeskich rozwiązaniach, „Ramonie zamawiającej narkotyki”, to znaczy, że potrzebują **WIEDZY**, a nie bajek, półprawd i falsyfikacji. Powtarzania prawdziwych i dobrych rzeczy nigdy nie jest dość. **DOBRO, PRAWDA, WIEDZA, MĄDROŚĆ** po prostu wymagają powtarzania. Jak to posiadają, będą **ROZTROPNE**.

I jeszcze jedna uwaga. Naszą publikację wzbogacamy wypowiedziami ekspertów i osób, które osobiście stykają się z problemem narkotykowo-dopalaczowym. W tezach osób, z którymi rozmawialiśmy, zachowujemy autentyczną pisownię i autentyczne słowa. Niektóre są ostre. Zawsze są **PRAWDZIWE** i ważne dla profilaktyki.

Wprowadzenie.

Wielki świat używek i uzależnień – dlaczego edukacja i profilaktyka są tak ważne?

MARIUSZ Z. JĘDRZEJKO · ZBIGNIEW STAŚCZAK · TOMASZ BIAŁAS

Nowe substancje psychoaktywne zaskoczyły wszystkich – władze administracyjne, twórców rozwiązań prawnych, lekarzy, toksykologów, rodziców. Ich bezprecedensowy atak skutkuje tysiącami zatruc, ofiarami śmiertelnymi, zaburzeniami zachowania, ogromnymi kosztami diagnozy i leczenia osób uzależnionych i zatrutych. Dopalacze, nowe substancje psychoaktywne, nowe narkotyki są częścią ponowoczesnego świata. Rzeczywistości, w której niektórzy ludzie chcieliby wolności niczym nieograniczonej. Pełnej, także dla ryzyka. Wykorzystywanie luk prawnych oraz potężnego narzędzia, jakim jest Internet, przy braku współpracy ze strony ludzi zarządzających wielką siecią doprowadziło do masowej podaży nowych, niezwykle niebezpiecznych substancji psychoaktywnych. Jak zauważają autorzy najnowszego (2018) raportu Europejskiego Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii, podaż syntetycznych opioidów i syntetycznych kannabinoidów prowadzi do wzrostu liczby ofiar śmiertelnych i ciężkich zatruc. Podaż nowych substancji – pomimo wielu starań i zmian prawnych – pozostaje wielkim wyzwaniem dla zdrowia publicznego.

W XXI wieku handel nielegalnymi substancjami stopniowo zmienia się w kierunku coraz szerszej dostępności tych środków za pośrednictwem Internetu – środowiska przestępcze dostrzegły atuty tego typu sprzedaży, przede wszystkim w postaci szybkiego dotarcia z ofertą do masowego odbiorcy oraz zwiększenia swojego bezpieczeństwa w zakresie możliwości wykrycia transakcji. Koniecznie musimy też zauważyć, że obok podaży samych substancji bardzo szybko rozwija się rynek for dyskusyjnych na temat sposobów i modeli ich używania. W gruncie

rzeczy jest to trudny do ograniczenia rynek promocji skrajnych zachowań ryzykownych.

Rola Internetu w aktywności handlowej została dostrzeżona już na początku lat 70. XX wieku, kiedy to studenci Uniwersytetu Stanforda, używając sieci Arpanet, zaangażowali się w transakcje handlowe ze studentami Massachusetts Institute of Technology. Uczestnicy tamtejszych relacji sieciowych sieci jako pierwsi podjęli się „ukrytej” sprzedaży nieznannej do dziś ilości marihuany. Tak więc na długo przed powstaniem Amazona, eBaya, pierwszą jaskółką handlu elektronicznego była właśnie... sprzedaż narkotyków. Od tego czasu zjawisko ulega systematycznemu rozszerzeniu. Z badania naukowców Uniwersytetu w Oxfordzie wynika, że w pierwszym półroczu 2017 roku w sieci tzw. darkNetu dokonano ponad 1,5 mln transakcji narkotykowych¹. Do 2013 roku tego typu transakcje były realizowane na tzw. Silk Road (jedwabnym szlaku), zamkniętym przez FBI w tym właśnie roku.

Blisko pięć dekad od pierwszych internetowych transakcji narkotykowych użytkownicy i handlarze dysponują o wiele bardziej wyrafinowanymi narzędziami uprawiania tej działalności, a jednym z kluczowych przestrzeni handlowych był przez wiele lat tzw. internetowy Jedwabny Szlak, a następnie kolejne tego typu platformy. Pojawienie się tego zagrożenia – co do metody i skali – jest tak duże, że wymknęło się spod kontroli instytucji międzynarodowych i poszczególnych państw. Nie ma wątpliwości, że obecne metody ścigania nielegalnego handlu nie są w pełni dostosowane do zapobiegania tego rodzaju procederowi, a jego rozwój jest wynikiem szerszych procesów ekonomiczno-społecznych i kulturowych na świecie. Zwiększa to zagrożenie dla ludzi młodych, którzy bez odpowiedniej wiedzy i umiejętności mogą wpadać w takie pułapki.

EKSPERT NARKOTYKOWY, OFICER CBS, WARSZAWA:

Ideologiczne podstawy rozwoju internetowego handlu narkotykami tkwią w postawach rynkowo-wolnościowych, które są kluczową cechą nowoczesnych społeczeństw. Twórcy sieci handlowej narkotyków w Internecie przyjęli założenie, że ma on pozostawać poza jakąkolwiek kontrolą poszczególnych państw. W pełnym zakresie nie jest to możliwe, ale skala procederu przekracza możliwości jednostek policyjnych i instytucji międzynarodowych.

¹ Zob. M. Dittus, J. Wright, M. Graham, *Platform Criminalism*, arXiv.1712.1068v3 [cs.CY] 11 March 2018, dostęp: 18.04.2018.

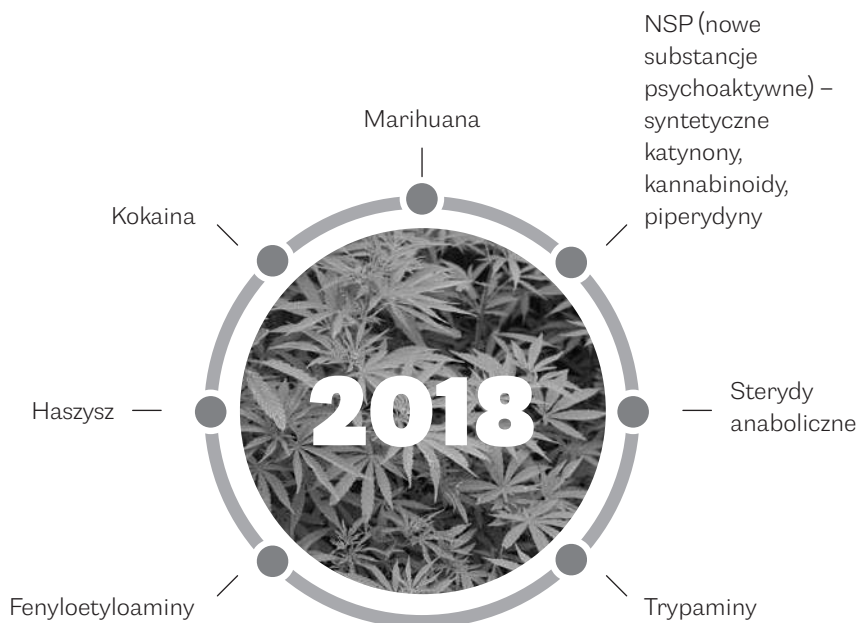

EKSPERT NARKOTYKOWY CBŚ, WARSZAWA:

Każdego roku pojawia się około 400 nowych substancji psychoaktywnych.

Co więcej, w nowoczesnym i zglobalizowanym świecie trudno już mówić o problemie poszczególnych państw, gdyż handel nielegalnymi substancjami ma zasięg globalny, a procesy integracyjne w ramach Unii Europejskiej w zasadzie zniósły granice państwowe. Sytuację komplikuje brak jednolitych rozwiązań międzynarodowych dotyczących legalności i nielegalności poszczególnych substancji. Sygnalizując na wstępie te kwestie, chcielibyśmy zwrócić uwagę Czytelników na zagrożenia wynikające z oferowania narkotyków i nowych substancji psychoaktywnych (NSP) przez Internet oraz wskazać na nowe wyzwania dla profilaktyki społecznej.

Grafika 1. Najpopularniejsze substancje narkotyczne oferowane w Internecie w 2018 roku²

Opracowanie własne.

² Analiza produktów w 10 losowo wybranych sklepach internetowych z dnia 15.04.2018.

Pułapka legalności i nielegalności

Chociaż w wielu obszarach handlu i wymiany usług poszczególne kraje i organizacje ponadnarodowe dążą do wprowadzenia wspólnych reguł i zasad, to w zakresie narkotyków i dopalaczy (NSP) mamy do czynienia z dużymi rozbieżnościami – część państw stosuje polityki bardzo rygorystyczne (np. Tajlandia, Arabia Saudyjska), inne (w tym Polska) szukają złotego środka pomiędzy penalizacją a leczeniem, jeszcze inne (Czechy, Belgia, Holandia) legalizują lub w pełni depenalizują posiadanie narkotyków. Brak uregulowań na forum ONZ i Unii Europejskiej jest polem wykorzystywanym przez świat przestępczy, czemu służy polityka m.in. otwartych granic w UE (strefa Schengen). Nic nie wskazuje na to, aby kraje europejskie chciały przyjąć wspólną politykę. Jako pierwszą przyczynę wskazać należy silną presję wpływowych środowisk popkultury i niektórych kręgów politycznych na legalizację niektórych substancji narkotycznych oraz panujące przekonanie, iż model legalności ogranicza działania świata przestępczego oraz przynosi zyski państwom w postaci podatków.

Sądzić zatem należy, że kwestie te nadal pozostaną polem różnych rozwiązań, bowiem poszczególne kraje europejskie mają zupełnie odmienne podejście do problemu legalizacji niektórych narkotyków. Nie trzeba zresztą sięgać daleko – rejony Śląska i Górnego Śląska graniczą bezpośrednio z Czechami, gdzie zalegalizowano niewielkie ilości marihuany i amfetaminy. Brak wspólnych procedur oraz rozwiązań prawnych znalazł odzwierciedlenie w nowych metodach działania świata przestępczego:

- grupy przestępcze analizują rozwiązania prawne i dokonują relokacji produkcji substancji, np. legalne w Polsce leki bezreceptowe zawierające pseudoefedrynę były legalnie eksportowane do Czech, gdzie w procesach chemicznych przerabiano je na silne psycho-stymulanty;
- legalizacja marihuany i amfetaminy w Czechach doprowadziła do aktywizacji polskich grup przestępczych, które wykorzystując otwarte granice, wprowadzają ten towar na nasz rynek;
- brak wspólnej polityki wobec NSP ułatwiał przerzut w ramach UE prekursorów do ich produkcji.

Takie procedury wpłynęły na poszerzenie się podaży narkotyków i ich silnych zamienników oraz poszukiwanie nowych kanałów ich zamawiania np. przez Internet. Analizy tych zagadnień prowadzone są już od wielu lat – na początku obecnej dekady działająca przy ONZ międzynarodowa agencja do spraw narkotyków (International Narcotics Control Board – INCB – Wiedeń) przedstawiła raport³, z którego wynikało,

³ Zob. Report INCB 2012, International Narcotics Control Board 2012, UN, New York 2013.

że coraz częściej dochodzi do nielegalnej sprzedaży narkotyków i leków dostępnych jedynie na receptę za pośrednictwem Internetu. Choć konsultanci INCB wezwali w tej publikacji (podobnie jak w raportach z lat 2014–2015⁴) rządy do skuteczniejszej walki z tym zjawiskiem, proceder nadal się rozwija. Cytowany tu raport wskazuje, że dealerzy narkotyków znacząco zwiększają użycie Internetu np. poprzez tworzenie specjalnych stron oferujących te substancje, uczących ich zażywania oraz wytwarzania niektórych substancji z dostępnych półproduktów. Jest to sytuacja jakościowo nowa:

**EKSPERT DS. PRZESTĘPCZOŚCI NARKOTYKOWEJ, BYŁY OFICER CBS,
WARSZAWA:**

Internet stał się polem szerokiej ofensywy świata przestępczego, a niektóre jego metody są bardzo trudno wykrywalne przez jednostki policyjne UE i poszczególnych krajów wspólnoty. Na początku II dekady XXI wieku sprzedaż internetowa przekroczyła 10% wartości rynku.

**EKSPERT DS. NARKOTYKÓW, DR NAUK O BEZPIECZEŃSTWIE,
CZĘSTOCHOWA:**

Znaczenie sprzedaży przez Internet będzie rostało, co jest wielkim wyzwaniem dla pionu operacyjnego policji. Musimy też pamiętać o prężnej promocji nowych narkotyków w sieci, co otwiera ważne zadania dla profilaktyki szkolnej.

Jednocześnie eksperci wielu organizacji międzynarodowych, w tym ONZ, zwracają uwagę na przewagę stron internetowych poświęconych sposobom wytwarzania narkotyków nad tymi, które mają charakter edukacyjno-profilaktyczny.

EKSPERT BEZPIECZEŃSTWA, OFICER KG POLICJI:

Powinniśmy zachęcać rodziców do zakładania na telefonach komórkowych oraz sieciach internetowych w domu programów typu Safe Kids, które umożliwiają blokowanie dostępu do portali handlujących dopalaczami. Jest to szczególnie zasadne wobec młodych internautów.

⁴ Zob. Report INCB 2015, International Narcotics Control Board 2016, UN New York 2016.

DR HAB., TEOLOG MORALNY, DUSZPASTERZ, SANDOMIERZ:

Żyjemy w przestrzeni wielkiej ofensywy promocji zachowań dewiacyjnych i destrukcyjnych. Gwiazda estrady pędząca na motorze bez kasu, mąż znanej piosenkarki wręczający jej krzak konopi, syn gwiazdy zatrzymywany z narkotykami, gitarzysta drący Biblię, trener piłkarski reklamujący piwo... Co my chcemy od dzieci, gdy dorośli zachowują się tak destrukcyjnie.

Nie jest to jednak polska specjalizacja, nie jesteśmy jedyni. To wynik szerszych procesów związanych z tzw. poprawnością polityczną, niezrozumieniem, czym jest wolność, i atakowania wszystkiego, co próbuje kształtować dobro.

* * *

Telewizyjne i prasowe informacje o zatruciach narkotykami bądź dopalaczami budzą powszechny niepokój. I słusznie, gdyż wiele takich przypadków niesie ze sobą SKUTKI NA CAŁE ŻYCIE. Substancje i problem, o którym będziemy pisać, generują ogromne zagrożenia dla zdrowia psychofizycznego (uzależnienie, uszkodzenia układów wewnętrznych), społecznego (niezdolność do wypełniania funkcji społecznych, kontakt ze światem przestępczym), porządku prawnego, ekonomii (koszty leczenia chorych oraz ścigania przestępców), funkcjonowania rodziny. Niektóre z nich – szczególnie z grupy syntetycznych psychostymulantów opartych na katynonach – wywołują nieodwracalne uszkodzenia ośrodkowego układu nerwowego, układu oddechowego i układu krążenia.

**OFICER POLICJI, 17 LAT DOŚWIADCZENIA ZAWODOWEGO,
SOCHACZEW:**

Nowe substancje wywołują ataki trudne do opanowania, a ludzie pod ich wpływem mogą być skrajnie NIEBEZPIECZNI.

Choć narkotyki i dopalacze nie są najważniejszym problemem zdrowotnym Polaków (pozostają nimi choroby układu krążenia, konsekwencje używania alkoholu i tytoniu, otyłość, choroby słuchu, choroby układu oddechowego oraz choroby nowotworowe), to implikacje wywoływane przez narkomanię są wyjątkowo skomplikowane. Wiąże się to m.in. ze skomplikowanym procesem leczenia uzależnień od narkotyków i substancji działających podobnie, a także silnym zaburzeniem relacji społecznych.

**TERAPEUTKA UZALEŻNIEŃ, 22 LATA DOŚWIADCZENIA
ZAWODOWEGO, RADOM:**

Nowe narkotyki zdecydowanie szybciej i silniej uzależniają, a proces terapii jest bardzo długi, często sięga kilkunastu miesięcy.

**MAGDA, 17 LAT, UZALEŻNIONA OD AMFETAMINY I MEFEDRONU,
OD ROKU NA TERAPII:**

Zacząłem się niewinnie, papieros, piwo, wódka, nocne eskapady, szemrani koledzy. Później marihuana, ale szybko przeszłam na amfę i mefedron. Kiedy zabrakło kasy zaczęłam sprzedawać, co się dało, a w końcu siebie. Musiałam brać, nie miałam siły. Pomogli mi dobrzy ludzie. Mówię o tym, bo już potrafię, bo rozumiem, do czego doprowadziły mnie narkotyki. Mówię, żeby ostrzegać tych, którzy wierzą w pier...nie dealerów.

Przykładów podobnych wypowiedzi znajdziecie w tej książce wiele. Niektóre z nich mogą zaskakiwać, jeszcze inne bulwersować, skłaniać do refleksji. Co do jednego nie ma żadnej wątpliwości – wszystkie SĄ PRAWDZIWE.

* * *

Przedkładana Czytelnikom praca adresowana jest do wielu odbiorców, ale na jednym zależy nam szczególnie – na rodzicach. Dlaczego?

Drodzy Czytelnicy – jesteście najważniejszym czynnikiem ochronnym zarówno przed narkotykami, jak i innymi zachowaniami ryzykownymi. To Wy wprowadzacie swoje pociechy w świat, podajecie ważne informacje o tym, co jest DOBRE, a co jest ZŁE, co jest ROZWOJOWE, a co SZKODLIWE. Możemy mieć sprawną policję, najlepszych nauczycieli, wielopoziomą profilaktykę w środowisku, ale bez aktywnego i zdeteminowanego działania rodziców nie osiągniemy zakładanego celu – bo wychowanie jest domeną rodziców⁵. Szkoła daje wiedzę, może wzmocnić to, co robimy w domu, ale szkoła nie zastąpi wzorów uzyskiwanych w relacjach rodzinnych, nie naprawi naszych błędów lub zaniechań. W tym całym skomplikowanym procesie kształtowania dziecka i nastolatka, tyśiącach codziennych spotkań przy rodzinnym stole, pracach domowych, sprzątaniu, nauce, w ogródku, na wycieczce, w drodze do i ze szkoły, na zakupach, przy ognisku chodzi o to, aby młody człowiek rozumiał, czym naprawdę jest życie, jaka jest jego wartość i że jest ono NIEPOWTARZALNE⁶.

⁵ Zob. U. Dudziak, *Wychowanie do miłości*, Częstochowa 2000.

⁶ Zob. T. Gadacz, *Wychowanie jako spotkanie osób*, w: *Wychowanie personalistyczne*, red. F. Adamski, Kraków 2005, s. 213–224.

Dlatego ta książka jest dla Was – dla podniesienia waszej wiedzy; dla podpowiedzenia Wam sposobów postępowania; dla uzmysłowienia konsekwencji zaniechań, dla zrozumienia, jakie mogą być granice naszej tolerancji⁷. Nie jest to jednak książka strasząca – mamy świadomość wagi problemu, ale wiemy też, że ciągle około 70% polskiej młodzieży i ponad 85% nastolatków nie miało kontaktu z narkotykiem, że nasze dzieci wiele o tym słyszą, mówią, wiele wiedzą, ale ciągle posiadają „magiczną siłę” odmawiania narkotykowym podpowiedziom. O tej sile będziemy wiele pisać. O tym, co ją wzmacnia, a co osłabia. Bo w gruncie rzeczy nie chodzi o ZABRANIANIE, lecz o to, co wybitny polski pedagog Marian Nowak nazywa wychowaniem do wolności i odpowiedzialności⁸. Jak zapewne wiecie, nie chodzi o to, aby wychować tak w ogóle, ot tak, po prostu. Ten skomplikowany proces jest specyficznym świadectwem dla nas samych – dorosłe dzieci to nasze lustro, tego, co zrobiliśmy i co zostało zaniechane, naszego języka, naszej kultury osobistej, naszego stosunku do życia. Jak pewnie zauważyliście, wielu ludzi żyje bez celu, z dnia na dzień i jakoś im idzie, ale czy żyją lepiej, czy jest im łatwiej, czy mają mniej stresów, czy są bardziej pewni swojej przyszłości? Otóż jak mówi wymieniony przed chwilą ks. prof. Marian Nowak: „jeśli kogoś wychowuję, jeśli chcę go czegoś nauczyć, to stawiam cele i wartościuję”⁹. Wybaczcie nam – tak jak wy wychowujecie swoje dzieci, tak my przez tę publikację „będziemy was wychowywać, a przez was wasze dzieci”, to znaczy pragniemy, abyśmy wspólnie doszli do celu, czyli... końca tej książki.

Mamy także wielką nadzieję, że nasze opracowanie – zwłaszcza w części odnoszącej się do metodyki rozpoznawania zachowań ponarkotykowych – okaże się przydatne dla nauczycieli i wychowawców, pracowników instytucji opiekuńczo-wychowawczych oraz resocjalizacyjnych. Ale prawdą jest też, że bardzo chcemy, aby to, co znajdziecie w opracowaniu, okazało się NIEPRZYDATNE, w tym sensie, abyście nigdy nie stanęli wobec potrzeby udzielania pomocy nastolatkowi pod wpływem narkotyków lub dopalaczy. Być może niektóre informacje będą również przydatne w ograniczaniu konsekwencji zachowań ryzykownych oraz w pracy z młodymi ludźmi o cechach nieprzystosowania społecznego. Pewnie zwrócili Państwo uwagę, że takich przypadków mamy coraz więcej¹⁰.

⁷ Zob. Z. Sareło, *Granice tolerancji*, s. 247–252.

⁸ M. Nowak, *Wychowanie do wolności i odpowiedzialności*, s. 341–362.

⁹ M. Nowak, *Czy wychowanie bez celu?*, „Pedagogia Christiana” nr 1/29/2012, s. 51.

¹⁰ To niezwykle ciekawe zagadnienie. Osoby zainteresowane nim odsyłamy do opracowania prof. Roberta Opory *Ewolucja niedostosowania społecznego jako rezultat zmian w zakresie odporności psychicznej i zniekształceń poznawczych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2016.